

Zborník abstraktov z vedeckého sympózia:

Hostia a cudzinci na Slovensku a v Uhorskom kráľovstve.

Migrácia a jej determinanty v kontexte európskeho vývoja.

11. novembra 2020

Book of abstracts from the scientific symposium:

Guests and foreigners in Slovakia (in the Kingdom of Hungary).

Migration and its determinants in the context of European development.

November 11, 2020

Organizátor:

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra histórie

Organizer:

Faculty of Philosophy and Arts of the Trnava University in Trnava, Department of History

Zostavil / Edited by

Doc. Mgr. Miloš Marek, PhD.

Recenzenti / Reviewers:

Doc. PhDr. Zuzana Lopatková, PhD.

Mgr. Radoslava Ristovská, PhD.

© Doc. Mgr. Miloš Marek, PhD.

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Katedra histórie

Trnava 2020

Vyšlo s podporou projektu VEGA 1/0058/18 "Hostia na Slovensku v stredoveku. Migrácia a jej determinanty v kontexte európskeho vývoja.

Published with the support of the project VEGA 1/0058/18 "Guests in Slovakia in the Middle Ages. Migration and its determinants in the context of European development"

ISBN 978-80-568-0279-3

EAN 9788056802793

Obsah

Miloš Marek

Sídľisková topografia hostí v stredovekom Uhorskom kráľovstve..... 6

Vladimír Rábik

„Cives et hospites nostri“. Hostia ako mestotvorný prvok v stredoveku 8

Adinel C. Dincă

Úrad verejného notára a sedmohradský Sasi.

Prehľad (od 14. do 16. storočia)..... 10

Michal Bada

Symbolicko-identifikačné a interpretačné možnosti pokrývky hlavy v stredoveku a ranom novoveku (na príklade freskovej výzdoby kostola sv. Margity Antiochijskej v Turčianskom Jasene)..... 12

Drahošlav Magdoško

Geografický pôvod členov politickej elity mesta Košice v stredoveku..... 16

Iusztin Zoltan

Mesto Becskerek v druhej polovici 16. storočia..... 18

Ivan Mrva

Hostia, migranti a kolonisti na Nitrianskom a Bratislavskom Záhorí. Pokus o stručný prehľad migračných vln 20

Contents

Miloš Marek	
The settlement topography of the guests in the medieval Kingdom of Hungary	6
Vladimír Rábik	
„Cives et hospites nostri“. Guests as a town-building element	8
Adinel C. Dincă	
The Institution of the Notary Public and the Transylvanian Saxons.	
An Overview (14th to early 16th Century)	10
Michal Bada	
Symbolic-identification and interpretation possibilities of the head covering in the Middle Ages and early modern times (based on the fresco decoration in the church of St. Margaret of Antioch in Turčianske Jaseno).....	12
Drahošlav Magdoško	
Geographical origin of the political elite of the town Košice in the Middle Ages	16
Iusztin Zoltan	
The town of Becskerek in the second half of the 16th century	18
Ivan Mrva	
Guests, migrants and colonists in the Záhorie region of the former Nitra and Bratislava Counties. Attempt of an Abbreviated Overview of the Migration Waves	20

Miloš Marek

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej
univerzity Trnave, Hornopotočná 23, 918 41 Trnava
milos.marek@truni.sk
milimarek@gmail.com

Sídľisková topografia hostí v stredovekom Uhorskom kráľovstve

S hostami sa v Uhorskom kráľovstve stretávame už od samom začiatku jeho existencie. Výraz host' sice aj tu pôvodne znamenal osobu, ktorá prijala pohostenie od svojho hostiteľa, ale aj osobitnú spoločenskú skupinu obyvateľstva. Zaoberali sa nimi zákony najstarších uhorských panovníkov z rodu Arpádovcov. Spočiatku sa vyskytovali len sporadicky, no neskôr ich tu nachádzame vo veľkom počte. Prijímal ich spočiatku panovník, no veľmi rýchlo ich usadzovali na svoje majetky aj príslušníci šľachty. Vďaka hostom a ich aktivite dokázali zhodnotiť svoje pozemkové vlastníctvo. Hostia boli rôznorodý element. Spočiatku išlo zväčša o prisťahovalcov z cudziny, no časom bolo medzi nimi stále viac domácich ľudí, ktorí prijali status hosta.

Hostovské lokality nachádzame na rôznych miestach krajiny. Niekde viac, inde menej. Niektoré oblasti poskytovali na ich usadzovanie väčší potenciál, iné menší. Hostia vyhľadávali na usadenie predovšetkým staré trhové lokality s perspektívou ďalšieho rozvoja. Boli mestotvorným prvkom, to znamená, že svojou aktivitou a zameraním ovplyvnili vývoj na mieste svojho usadenia smerom k mestu. Zaoberali sa obchodom, remeslom a časom sa z nich stali mešťania. Svedčia o tom aj výrazy „hospites et cives“ či „cives seu hospites“, ako tieto lokality vystupujú v prameňoch. Nie všetky lokality s hostami sa vyvinuli na skutočné a plnohodnotné mestá. Z niektorých sa stali mestečká a ďalšie zostali obyčajnými dedinami. Tomu zodpovedajú aj ich dobové označenia: „hospites seu iobagiones“ alebo „hospites et populi“. Možno však povedať aj opačne, že nie vo všetkých mestách či mestečkách sa vyskytovali hostia. Mnohí hostia sa už od začiatku usadzovali na miestach, ktoré nedávali veľký predpoklad na mestský vývoj, v horskom prostredí, aby sa tu zúčastňovali na zakladaní osád a zaľudňovaní dovtedy riedko osídlených, horských oblastí Karpát. Hlavnou dobou ich usadzovania bolo 13. a 14. storočie. V celom Uhorskom kráľovstve sme v období stredoveku napočítali do 500 hostovských lokalít. Prevažnú väčšinu ich nájdeme na území Slovenska, v Zadunajsku alebo v Sedmohradsku.

The settlement topography of the guests in the medieval Kingdom of Hungary

There are records describing guests of the Kingdom of Hungary from early times. Although the term guest here originally meant a person who received hospitality or lodging from his host, it could also refer to a special social group of the population. The guests were subject to the laws of the oldest Hungarian rulers of the Árpád dynasty. At first, guests occurred only sporadically, but later we find them in large numbers. In the beginning they were received by the monarch, but very quickly they were welcomed on to the property of the nobility members. Thanks to the guests and the work they carried out, nobility was able to make a profit from their land. The guests were a heterogenous group of people. Initially, they were mostly immigrants from abroad, but over time there were more and more domestic people who accepted the status of "guest".

Guest locations are found in various parts of the country, in areas of varying size. Some areas provided more potential for settlement, others less. The guests were mainly looking for old market locations with scope for further development. They were an urban group meaning that their settlements tended to develop into cities, because of the trades and activities that they focused on. They were engaged in trade, crafts, and in time they became citizens. This is also evidenced by the terms "hospites et cives" or "cives seu hospites", as these sites appear in the written sources. Not all guest sites evolved into fully-fledged cities. Some became towns and others remained as ordinary villages. This is also reflected in their period designations: "hospites seu iobagiones" or "hospites et populi". However, it should also be noted that there were not guests in all towns or cities. From the very beginning, many guests settled in places that did not have good potential for urban development, for example, in a mountainous environment. They established settlements in the hitherto sparsely populated mountainous areas of the Carpathians. The main period of formation of their settlements was the 13th and 14th centuries. Throughout the Kingdom of Hungary, up to 500 guest locations from the Middle Ages have been counted. The vast majority of them can be found in Slovakia, Transdanubia or Transylvania.

Vladimír Rábik

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej
univerzity Trnave, Hornopotočná 23, 918 41 Trnava
vladimir.rabik@truni.sk
vrabik@gmail.com

„Cives et hospites nostri“. Hostia ako mestotvorný prvok v stredoveku

Jednou z najprogressívnejších zmien v sociálne, ekonomickej, ale aj sídliskovej štruktúre stredovekého Uhorského kráľovstva bol vznik a formovanie mestských sídel. Celý mestotvorný proces mal však dlhšie trvanie a kým sa ustáli do podoby, v akej už dokázal vystupovať ako plnoprávny člen stredovekej spoločnosti, prešlo v mnohých prípadoch viac ako storočie. Počas tohto obdobia sa dotvárali všetky atribúty, potrebné pre plnohodnotné fungovanie urbánnej spoločnosti. Už aj z toho vyplýva, že samotné formovanie mestského osídlenia malo svoje rozličné fázy, a to tak v zmysle chronologickom, ako aj v zmysle utvárania sociálnej komunity mestského obyvateľstva. Práve tu nachádzame hostí ako jeden z najvýznamnejších elementov mestských komunít, a to už od úplných začiatkov ich formovania. V mnohých prípadoch sa zdá, že práve príchod hostí, resp. ich právne etablovanie sa v lokalite, sa stalo impulzom k promestskému vývoju sídliska. Osobitne významné to bolo najmä na kráľovských a korunných majetkoch, kde panovníci veľmi skoro začali chápať mestá nielen ako osobitný sociálny a sídelný prvok v krajine, ale aj ako významný zdroj svojich príjmov a politickú či vojenskú oporu. Vytváral sa tak vzájomne výhodný vzťah medzi privilegovanými obyvateľmi mestských komunít na jednej strane a panovníkom na druhej, pričom obe strany vzájomne z tejto väzby významne profitovali. Je pozoruhodné, že napriek tomu, že celkový vývoj mestských komunít smeroval k ich unifikácii, hostovský element sa v mestách dlho udržal ako svojbytná časť takýchto komunít. Pravda, od 14. storočia už hlásenie sa mestských komunít k hostom malo často len proklamačný charakter a jeho cieľom bolo udržať právnu kontinuitu s pôvodnými adresátmi prvotných privilégií, čo sa v tomto čase (do polovice 14. storočia) javilo ako kľúčový moment vo vývoji miest. Strata tejto kontinuity mala totiž napokon degradatívne účinky pre celú komunitu.

„Cives et hospites nostri“. Guests as a town-building element in the Middle Ages

One of the most progressive changes in the social, economic, and settlement structure of the medieval Kingdom of Hungary was the creation and formation of urban settlements. However, the whole town-building process took a longer time, and in many cases more than a century

passed before the process became something that would be classed as a town in medieval society. During this period, all the attributes necessary for a fully functioning urban society were achieved. It also follows from this that the formation of urban settlements had various phases, both in terms of chronology and in terms of the formation of a social community within the urban population. It is here that we find guests as one of the most important elements of urban communities, right from the very beginning of their formation. In many cases, it seems that the arrival of guests, or their legal establishment in the locality helped the settlement approach city status. This was especially important on royal and crown estates, where rulers soon began to understand cities not only as a special social and residential element in the country, but also as an important source of income and political or military support. This created a mutually beneficial relationship between the privileged inhabitants of urban communities on the one hand and the ruler on the other, with both parties benefiting significantly from this bond. It is noteworthy that, despite the fact that the overall development of urban communities was directed towards their unification, the guest element remained for a long time in cities as an independent part of such communities. True, from the 14th century onwards, declaring connection with guests in urban communities was often only declaratory. The aim was to maintain legal continuity with original recipients of the first privileges. This maintenance of legal continuity with guests appeared (until the middle of the 14th) to be a key component in urban development. The loss of this continuity ultimately had degradative effects on the whole community.

Adinel C. Dincă

Babeş-Bolyai University, Faculty of History and
Philosophy, Department of Medieval, Premodern
History and Art History, Str. Mihail Kogălniceanu,
no. 1, 400084 Cluj-Napoca, Romania
adinel.dinca@ubbcluj.ro
<http://ts.centre.ubbcluj.ro/team/>
http://hiphi.ubbcluj.ro/personal/Adinel_Dinca.html
<https://ubbcluj.academia.edu/AdinelDinca>

Úrad verejného notára a sedmohradskí Sasi. Prehľad (od 14. do 16. storočia)

Inštitúciu verejného notára uviedli do Sedmohradska (ako súčasť stredovekého Uhorského kráľovstva) krátko po roku 1300 pápežskí legáti. Sudcovia a audítori, ktorí ich tu sprevádzali, akceptovali na súde iba také písomné svedectvá, ktoré boli potvrdené notárskymi listinami. Až potom sa úrad týchto samostatných právnych expertov postupne vyvinul, ovplyvnený rôznymi vonkajšími činiteľmi: politikou uhorských anjouovských kráľov (1308-1382) orientovanou na podporu mestských sídlisk a zakladaním univerzít v strednej Európe. Predovšetkým prosperujúce mestá tzv. „sedmohradských Sasov“ dosiahli rýchlo, už v druhej polovici 14. storočia, vysokú úroveň písomnej agendy vo fiškálnych a právnych záležitostiach, pri ktorej hrali významnú úlohu verejní notári.

Spolu s príslušným počtom originálnych notárskych listín v latinskom jazyku títo verejní notári vypracovali aj dôležité dokumenty, ako napríklad mestské štatúty (niekedy v nemeckom jazyku), suplikácie adresované Svätej stolici alebo cirkevné nariadenia. Dosať nebola úplne preskúmaná ani ich bohatá činnosť, ani ich právna odbornosť, či vyvíjajúce sa písmo. Počnúc v prvom rade všeobecnými úvahami o úrovni gramotnosti dosiahnutej v provincii a prijatí písaného zákona v Sedmohradsku, má môj príspevok v úmysle pojednávať (predovšetkým prostredníctvom prípadových štúdií) o troch vzájomne sa prelínajúcich aspektoch: vývoji celkovej notárskej činnosti v komunitách obývaných nemeckým obyvateľstvom v priebehu dvoch storočí, úlohe právnych znalostí a sociálnom postavení notárov v miestnej mestskej societe.

The Institution of the Notary Public and the Transylvanian Saxons. An Overview (14th to early 16th Century)

The institution of the notary public was introduced in Transylvania (a province of the medieval Hungarian Kingdom) shortly after 1300 by papal legates, whose accompanying judges and auditors accepted written testimonies in courts of law only if confirmed by notarial instruments. Afterwards, the office of these self-employed legal experts developed gradually, influenced by several external factors: the supporting policy of the Angevin kings of Hungary (1308-1382) in favour of urban settlements, and the founding of universities in Central Europe. Especially the prosperous towns of the so-called "Transylvanian Saxons" achieved promptly, already in the second half of the 14th century, a refined level of written administration in fiscal and legal matters, with notaries public playing an important role.

Along with a relevant number of original notarial instruments in Latin, these notaries public also drafted important documents, such as town statutes (sometimes in German), supplications addressed to the Holy See, or ecclesiastical regulations. Neither their rich activity, nor their legal expertise or their evolving scripts have been thoroughly investigated so far. Starting in the first place with general considerations concerning the level of literacy reached in the province and the reception of the written law in Transylvania, my paper intends to discuss (mostly through case-studies) three intertwining aspects: the evolution, across two centuries, of the overall notarial activity within the communities inhabited by German population, the role of legal knowledge and the social position of the notaries public within the local urban society.

Michal Bada

Historický ústav Slovenskej akadémie vied,
Klemensova 19, 814 99 Bratislava
michal.bada@sav.ba
michal.bada@gmail.com

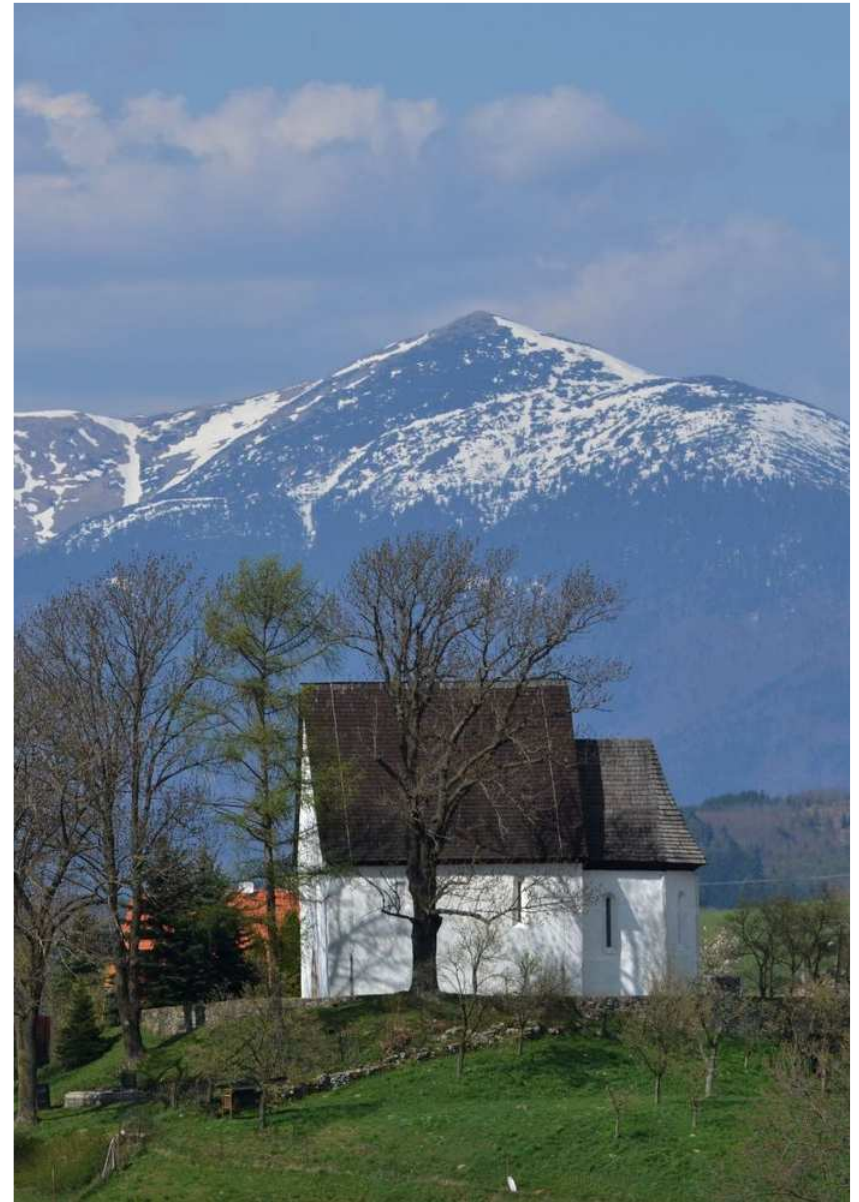
Symbolicko-identifikačné a interpretačné možnosti pokrývky hlavy v stredoveku a ranom novoveku (na príklade freskovej výzdoby kostola sv. Margity Antiochijskej v Turčianskom Jasene)

Zachovaný stredoveký a ranonovoveký ikonografický materiál z územia Slovenska a rôznych európskych krajín ponúka širokú paletu podnetov zachytávajúcich tému cudzincov. V našom príspevku sa pokúsime načrtnúť interpretačné a symbolicko-identifikačné možnosti vychádzajúce z odevnej kultúry (pokrývka hlavy) jedinca (eschatologického monštra akcentujúceho podobu Kumána) zachyteného v rámci freskovej výzdoby kostola sv. Margity Antiochijskej v Turčianskom Jasene. Pokúsime sa o jeho identifikáciu v kontexte stredovekého a ranonovekého binárneho myslenia my – oni; naši – cudzí, dobrí – zlí, kresťania – pohania. V príspevku sa na základe komparácie ikonografického materiálu zo slovenských kostolov, i príkladov z neskorostredovekého, renesančného, manieristického i barokového umenia talianskej a zaalpskej proveniencie, pokúsime ozrejmiť symbolickú i semiotickú rovinu výjavu. Zamyslíme sa aj nad ďalšími negatívnymi konotáciami a postupnú aktualizáciu kumuláciu atribútov zla vyjadrenú odevmi v nasledujúcich storočiach).

Symbolic-identification and interpretation possibilities of the head covering in the Middle Ages and early modern times (based on the fresco decoration in the church of St. Margaret of Antioch in Turčianske Jaseno)

Preserved medieval and early modern iconographic material from the territory of Slovakia and various European countries offer a number of depictions of foreigners. In our article we will try to outline the possible interpretations and identify the symbolism based on the head covering of an individual, an eschatological monster emphasizing the image of a Cuman, captured within the fresco decoration of the church of St. Margaret of Antioch in Turčianske

Jaseno. We will try to identify it in the context of medieval and early ancient binary thinking we - they; us - foreign, good - bad, Christians - pagans. In the article, based on a comparison of iconographic material from Slovak churches, as well as examples from late medieval, renaissance, mannerist and baroque art of Italian and transalpine provenance, we will try to clarify the symbolic and semiotic level of the fresco. We will also consider other negative connotations and the gradual accumulation of attributes of evil expressed by clothing in the following centuries.

Kostol sv. Margity Antiochijskej. Pohľad z juhu. - Church of St. Margaret of Antioch in Turčianske Jaseno from the south (www.apsida.sk, foto: Štefan Podolinský)

Detail fresky z kostola sv. Margity Antiochijskej. - Fresco detail from the church of St. Margaret of Antioch.
(www.apsida.sk, foto: Štefan Podolinský)

Drahošlav Magdoško

Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity
Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9, 040
59 Košice
drahošlav.magdosko@upjs.sk
dmagdosko@gmail.com

Geografický pôvod členov politickej elity mesta Košice na konci stredoveku

Mesto a migrácia boli v stredoveku vzájomne prepojenými fenoménmi, čo, napokon, v nemalej miere platí až do súčasnosti. Je preto pochopiteľné, že Košice, ležiace neďaleko severnej hranice Uhorska a patriace k úzkej špičke najvýznamnejších uhorských miest počas neskorého stredoveku, predstavovali príťažlivý cieľ k usádzaniu sa osôb pochádzajúcich nielen z okolitého regiónu či rôznych končín kráľovstva, ale v markantnom počte aj zo zahraničia. Podľa doterajších poznatkov bol geografický pôvod mešťanov prijímaných košickou mestskou obcou koncom stredoveku dokonca najpestrejší spomedzi miest na území dnešného Slovenska. Otázkou, ktorú si kladie tento príspevok, preto je, nakoľko sa takýto muži dokázali po svojom príchode do Košíc presadiť aj v orgánoch mestskej samosprávy, konkrétne najmä na postoch richtára a radných, a to v deceniách okolo prelomu 15. a 16. storočia, z ktorých sa zachovali už výpovednejšie písomné pramene. Politickú kariéru v rámci mestskej komunity síce neovplyvňovali len objektívne okolnosti, ale nevyhnutne tiež individuálne aspekty, ktoré všetky nemusia byť známe, no odpoveď na vyššie položenú otázku predsa napomôže posúdeniu aj toho, do akej miery bola vôbec vedúca vrstva dobových Košíc uzavretou či otvorenou voči vstupu nových spolumešťanov.

The geographical origin of the political elite members of the city of Košice at the end of the Middle Ages

Cities and migration were interrelated phenomena in the Middle Ages, and this is still true today to a large extent. It is therefore understandable that Košice, located near the northern border of the Kingdom of Hungary and counted amongst the most important Hungarian cities during the late Middle Ages, was an attractive destination for settlers, not only from the surrounding region and various parts of the kingdom, but also in significant numbers from abroad. According to current data, the geographical origins of the burghers going through an

official acceptance process and living in Košice at the end of the Middle Ages represented one of the most diverse populations in Slovakia, even by today's standards. The question posed by this paper, therefore, is to what extent such men were able to assert themselves in the municipal authorities after their arrival in Košice, specifically in the positions of mayor and councillors, in the decades around the turn of the 16th century. This is a period from which many significant written sources have been preserved. Although a political career within the urban community was influenced not only by objective circumstances, but also by individual aspects and not all of these may be known. The answer to the above question will help to assess the extent to which the leading class of contemporary Košice was closed or open to entry of new citizens.

Dr. Iusztin Zoltan

Muzeul Național al Banatului,
Bastionul Maria Theresia, str.
Martin Luther, nr.4, 300002
Timișoara, Romania
iusztin.z@gmail.com

Mesto Becskerek v druhej polovici 16. storočia

Osmanské deftery z druhej polovice 16. storočia poskytujú niektoré detaily o situácii osídlenia v Temešvárskom elájete. Tieto pramene sú zvlášť dôležité, pretože poskytujú mnoho informácií o lokalitách v oblasti Banátu. Pre tento príspevok budú dôležité spoločenské svedectvá, v kontexte ktorých sa snažíme načrtnúť obraz spoločnosti a obyvateľov mesta nedávno dobytého Osmanmi.

Po katastrofe pri Moháči sa Uhorské kráľovstvo začalo rozpadávať. Vytvorenie Budínskeho ejáletu narušilo jednotu krajiny. Jej východná časť sa stala Sedmohradským kniežatstvom s vazalskou podriadenosťou voči Osmanskej ríši. Kraj pri Dunaji a Tise, nazývaný neskôr Banát, bol včlenený do toho istého kniežatstva, ale nie nadiľho. Po vojenskej výprave v rokoch 1551-1552, bola západná polovica kraja dobytá a anektovaná Osmanmi, ktorí v ňom zorganizovali Temešvársky ejálet rozdelený na tri sandžaky. Jeden z nich, Čanádske sandžak, zahŕňoval oblasť na ľavom brehu rieky Tisa. Južnú časť sandžaku predstavovala náhija Becskerek s dominujúcim močaristým terénom. V tejto administratívnej jednotke boli najdôležitejšími sídliskami Becskerek a Modos. Naša pozornosť bude zameraná na mesto Becskerek, pričom budeme sledovať jeho vývoj po období mnohých konfliktov. Metóda našej práce bude spočívať v identifikácii antroponým zaznamenaných v prameňoch týkajúcich sa mesta. Kvôli skutočnosti, že pre toto obdobie môžeme využiť iba dva deftery, jeden z roku 1567 a druhý z roku 1579, ich analýza teda bude zahŕňať len toto krátke obdobie.

The City of Becskerek in the second half of the 16th century

The Ottoman defters from the second half of the 16th century provide some details about the situation of the settlements located in the eyalet of Timișoara. These sources are particularly important because they have provided many information about the localities of the Banat region. For the present paper will be important the social testimonies, in the context in which we aim to outline an image of the society and the inhabitants of a city recently conquered by the Ottomans.

After the disaster from Mohács the Hungarian kingdom begins to dismember. Institutional, the formation of Buda eyalet broke the unity of the country. The Eastern side became the Principality of Transylvania with a vassal subordination to the Ottoman empire. The region near Danube and Tisa, named later Banat, was included in the same Principality, but not for long time. After the military campaign from 1551-1552, the west half of the region was conquered and annexed by the Ottomans. In this Mark they organized the eyalet of Timișoara subdivided in three sanjaks. One of them, the sanjak of Csanád included the left side of Tisa river. The south part of sanjak was represented by Becskerek nahiye which covered a swampy area. In this administrative unit the most important settlements were Becskerek and Modos. Our attention will be focused on the city of Becskerek to observe its evolution after the numerous conflicts. The method of work will consist in the identifying of the anthroponyms recorded by these source in the city. Due to the fact that, for this period, we only benefit from two defters, that of 1567 respectively 1579, the analysis will be summed up at this short time.

Ivan Mrva

Bratislava

ivan.mrva1954@gmail.com

Guests, migrants and colonists in the Záhorie region of the former Nitra and Bratislava Counties

Región Záhoria ohraničený riekou Moravou, Lamačskou bránou, Malými Karpatmi a Myjavskou pahorkatinou z hľadiska rôznych migračných vln patrilo k mimoriadne exponovanému územiu. Potupne sem prišli strážcovia prevažne ázijského pôvodu, potom Nemci, Chorváti, Srbi a Maďari. Menšie migračné vlny predstavovali cudzojazyční anabaptisti, židia, Lotrinčania aj utečenci zo Sliezska, či migranti z Moravy. Napriek piatim väčším a štyrom menším migráciám asimilačná sila Slovákov sa do začiatku 20. storočia prejavila tak, že slúžnovské okresy Malacky a Skalica okrem 3300 Nemcov a dvoch tisícok skôr štatistických Maďarov obývalo 70-tisíc Slovákov.

Už v období, keď Záhorie bolo uhorským konfíniom - teda zvláštnou pohraničnou oblasťou, panovníci tu na viacerých miestach usadili strážne oddiely cudzieho pôvodu, ktoré sa odlišovalo od pôvodného obyvateľstva jazykom, spôsobom života i vonkajším vzhľadom, no pomerne rýchlo sa nie veľmi početní cudzí pohraničníci asimilovali. Zostali po nich len toponymia Sekule, Uhorská Ves, Stráže, Kunov, Kuklov a i. Tatársky vpád a vojny, Babenberské dedičstvo a mnohé pohraničné konflikty južnú časť Záhoria vyludnili. Rímske príslovie ubi „populus ibi obolus“ (kde sú ľudia tam i peniaze) súvisí s nemeckou migračnou vlnou na prelome 13. a 14. storočia. Príchod osadníkov -Nemcov najmä z Dolného a Horného Rakúska predovšetkým na panstvo Stupava na dve storočia zmenil národnostnú štruktúru vo viacerých obciach južného a stredného Záhoria, kde do začiatku 16. storočia prevažovalo nemecké obyvateľstvo. Morová epidémia 1508/1509, vojnové ťaženia cisára Maximiliána I. i katastrofálne povodne mali na svedomí veľký úbytok obyvateľstva a tak nasledovala chorvátska migrácia, ktorá sa začala ešte pred bitkou pri Moháči. Chorváti revitalizovali a zaľudnili viaceré obce na oboch brehoch Moravy. Invázia Osmanov po roku 1541 spôsobila príchod ďalších migrantov. Na panstvách Holíč a Šaštín, ktoré vlastnili Cobarovci a Bakičovci, boli z iniciatívy zemepánov usadené početnejšie kolónie Maďarov i Srbov. Po roku 1547 do niekoľkých záhorských obcí patriacich najmä k panstvu Ostrý Kameň sa uchýlili v Rakúsku aj na Morave nábožensky prenasledovaní anabaptisti prevažne nemeckého pôvodu. Druhá etapa ich migrácie súvisela s porážkou českého odboja roku 1620. Udalosti po Bielej hore znamenali aj odchod skupín českých a moravských protestantov aj utrakvistov a niektoré z nich našli svoj dočasný domov na Záhori.

Posledný veľký pogrom na židov vo Viedni roku 1679 spôsobil útek viedenského židovského obyvateľstva a mnohí našli ochranu na panstve Stupava. Potom ako roku 1718

dostali od palatína Mikuláša Pálfiho privilégia, mestečko Stupava sa stalo dôležitým strediskom židovského živilu v celom Uhorsku. Krátko po roku 1736 z iniciatívy nového majiteľa panstiev Holíč a Šaštín Františka Štefana Lotrinského práve z Lotrinska, ktoré pripadlo Francúzsku, prichádzajú lotrinskí prevažne francúzsky hovoriaci kolonisti. Pre ich potomstvo bola v Holíči zriadená aj francúzska ľudová škola a fungovala takmer dve desaťročia. Po mieri v Achene, ktorý ukončil vojnu o rakúske dedičstvo sa na Záhorí usadili nie veľmi početní, no hospodársky zdatní katolícki migranti zo Sliezska, ktorí si nepriali žiť v protestantskom Prusku.

Pomerne dobré hospodárske pomery panujúce na Záhorí na sklonku feudalizmu lákali sem, no najmä do tunajších mestečiek jednotlivcov rôzneho pôvodu, najmä však z Rakúska. Prechodne spestrili národnostnú skladbu obyvateľstva, no postupne boli dominantným slovenským obyvateľstvom asimilovaní. K takmer 100 percentnej národnostnej homogenizácii Záhoria prispeli deportácie počas 2. svetovej vojny, ktoré postihli židovské obyvateľstvo. Smutnou bodkou boli povojnové deportácie Nemcov zo záhorských mestečiek i niektorých dedín. Priezor migráciou, imigráciou, kolonizáciou a emigráciou na teritóriu nitrianskeho a bratislavského Záhoria v priebehu deviatich storočí môže slúžiť ako učebnicový príklad týchto navzájom súvisiacich fenoménov, ktoré sa značnou mierou podieľali na vývoji i rozvoji tohto územia.

Guests, migrants and colonists in Nitra and Bratislava Záhorie.

An attempt at a brief overview of migration waves

The Záhorie region, bordered by the Morava River, the Lamač Gate, the Little Carpathians and the Myjava Uplands, was an exceptionally exposed area in terms of various migratory waves. Guards of predominantly Asian descent came here, followed by Germans, Croats, Serbs, and Hungarians. Smaller waves of migration were represented by foreign language speaking Anabaptists, Jews, Lorrains and refugees from Silesia, or migrants from Moravia. Despite five major and four minor migrations, the process districts of Malacky and Skalica, in addition to 3,300 Germans and two thousand former statistical Hungarians, were inhabited by 70,000 Slovaks, demonstrating the assimilative power of the Slovaks up until the beginning of the 20th century.

During the period when Záhorie was a Hungarian confinium - a special border area, the rulers let guard units of foreign origin settle in several places. These small number of guard units, differed from the original population in language, way of life and appearance, but were relatively quickly assimilated. Only the toponyms Sekule, Uhorská Ves, Stráže, Kunov, Kuklov and others remind us of them. The Tatar invasion, the war over Babenberg heritage and many border conflicts depopulated the southern part of Záhorie. The Roman proverb "ubi populus ibi obolus" (where there are people, there is money) is related to the German wave of migration at the turn of the 13th and 14th centuries. The arrival of German settlers, especially

from Lower and Upper Austria, in particular to the Stupava estate over two centuries changed the national structure in several villages of southern and central Záhorie, where until the beginning of the 16th century the German population prevailed. The plague epidemic of 1508/1509, the war campaigns of Emperor Maximilian I and catastrophic floods were responsible for a large population decline, followed by Croatian migration, which began before the Battle of Mohács. The Croats revitalized and populated several villages on both banks of the Morava river. The Ottoman invasion of 1541 caused the arrival of more migrants. At the initiative of the landowners, more colonies of Hungarians and Serbs were settled on the Holíč and Šaštín estates, which were owned by the Counts Czobor and Bakič. After 1547, religiously persecuted Anabaptists, mostly of German origin, took refuge in several Záhorské villages, mainly belonging to the Ostrý Kameň estate, in both Austria and Moravia. The second stage of their migration was connected with the defeat of the Czech resistance in 1620. The events after the Battle of White Mountain also meant the departure of groups of Czech and Moravian Protestants and Utraquists, and some of them found their temporary home in Záhorie.

The last great pogrom against the Jews in Vienna in 1679 caused the migration of the Viennese Jewish population, and many found protection on the Stupava estate. After receiving privileges from the palatine Nicholas Pálffy in 1718, the town of Stupava became an important centre for Jewish people in Hungary. Shortly after 1736, at the initiative of the new owner of the Holíč and Šaštín estates, Francis Stephen of Lorraine, which belonged to France, mostly French-speaking colonists from Lorraine came. For their descendants, a French folk school was also established in Holíč and operated for almost two decades. After the Peace of 1748 (the peace in Achen), which ended the War of the Austrian Succession, a small number of wealthy Catholic migrants from Silesia settled in Záhorie, who did not wish to live in Protestant Prussia.

The relatively good economic conditions prevailing in Záhorie at the end of feudalism attracted individuals of various origins to the local towns, especially from Austria. They temporarily diversified the ethnic composition of the population, but gradually they were assimilated by the dominant Slovak population. Deportations during World War II, which affected the Jewish population, contributed to almost 100 percent national homogenization of Záhorie. Regrettable there were post-war deportations of Germans from Záhorské towns and some villages. This cross-section of migration, immigration, colonization and emigration to the territory of Nitra and Bratislava Záhorie during the nine centuries can serve as a textbook example of these interrelated phenomena, which to a large extent contributed to the development of this area.

Hostia a cudzinci na Slovensku (v Uhorskom kráľovstve)
Migrácia a jej determinanty v kontexte európskeho vývoja

Zborník abstraktov z vedeckého sympózia

Guests and foreigners in Slovakia (in the Kingdom of Hungary).
Migration a its determinants in the context of European development.

Book of abstracts from the scientific symposium

Zostavil / Edited by

Doc. Mgr. Miloš Marek, PhD.

Vydavateľ / Publisher

Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave v roku 2020

Hornopotočná 23, 918 43 Trnava

www.ff.truni.sk

© Doc. Mgr. Miloš Marek, PhD., 2020

© Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2020

ISBN 978-80-568-0279-3

ISBN 978-80-568-0279-3

EAN 9788056802793